

Література

1. Денисова Т. Роман і проблеми його композиції. Київ : Наукова думка, 1968. 220 с.
2. Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу. К. : Дніпро, 1988. 395с.
3. Кронин А. Звезды смотрят вниз. Москва : Агтикус. 2016. 756 с.
4. Кронин А. Памятник крестоносцу / Пер. с англ. Т. Кудрявцевой и Т. Озерской. М., 1960.
5. Франко І. Борислав сміється. Львів : Каменярь. 1975. 247 с.
6. Храпченко М. Художественное творчество, действительность, человек. Москва : Советский писатель. 1982. 416 с.

Мірчева Ю.В.

студентка магістратури

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ІМАГОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛИСТУВАННЯ Ю. ШЕВЕЛЬОВА

***Анотація.** У статті розглядаються особливості сприйняття та відтворення культури інших народів, зокрема європейських, у листуванні Ю. Шевельова до О. Ізарського, Р. Корогодського, О. Лятуринської. Доводиться, що Європа постає в епістолярії переважно в негативному світлі як «чужий» простір, що викликає в автора листів душевний асонанс, внутрішній неспокій.*

***Ключові слова:** імагологія, епістолярій, адресант, «чужий» простір.*

Традиція пізнання і передачі власних вражень від мандрівок іншими містами, країнами та континентами не нова, ані в художній літературі, ані в документалістиці чи публіцистичних текстах. Варто згадати, наприклад, «Перські листи» Ш.Л. де Монтеск'є, твори Р. Кіплінга, Жуля Верна та багатьох інших майстрів слова. Зіставлення різних культур і народів, які часто кардинально відрізняються за укладом свого життя й менталітетом, вивчення авторського об'єктивного та суб'єктивного досвіду їх сприйняття і вираження за останні кілька десятиліть стало одним із основних напрямків літературознавства, зокрема постколоніальних студій [1; 2; 3; 4 та ін.]. У цьому плані цікавим джерелом для досліджень є епістолярій та мемуари провідних

представників творчої інтелігенції, зокрема української, діяльність яких була довгий час під заборонаю або провадилася за межами материкової України.

Метою цієї статті є з'ясування імагологічних особливостей приватного листування відомого славіста-мовознавця, літературного критика, активного учасника наукового й культурного життя української еміграції.

Справа у тому, що значний період свого життя Ю. Шевельов провів у еміграції. Він був доцентом Українського вільного університету в Німеччині, лектором Лундського університету у Швеції, професором Гарвардського та Колумбійського університетів США. Тож зі своїми знайомими він періодично ділився в листах та книгах спогадів (у другій частині циклу «Я - мене - мені... (і довкруги): В Європі» та, очевидно, у замітках до запланованої третьої частини «Я - мене - мені... (і довкруги): Америка») своїми спостереженнями за особливостями життя, системи освіти, розвитку науки, людських стосунків у цих країнах, порівнюючи їх із українськими реаліями того часу.

Так, наприклад, у доступних для широкого загалу листах Ю. Шевельова до письменника-емігранта Олекси Ізарського (справжнє ім'я – Олексій Мальченко) описано період перебування науковця у Швеції, де він читав курс лекцій, переважно із мовознавства. Ця країна постає в епістолярії нецікавою, одноманітною, «чужою» Ю. Шевельову, який до того вже встиг пожити в Німеччині. Як фахівець із мовних питань, автор листів виражає свої відчуття і переживання через аспекти функціонування мови у Швеції в повсякденному житті: *«...от що несимпатично: це життя і люди без барокко. Тут нема ні данке, ні данке шен, ні рехт шенен данк, ні герцліхен данк, – а тільки «так», – без прикрас, голе. Замість «до свідання», «до побачення», «авфвідер-зеен», – тільки одне «ає» (із французького адьє) – і вже. І коли це говорять, то на Вас навіть не глянуть. І так в усьому»* (лист до О. Ізарського від 26.01.1950 р.) [6, с. 22].

Цю особливість листування науковця з письменником відзначає й упорядник епістолярію М. Степаненко, зауважуючи, що ця кореспонденція сповнена глибокого соціо-лінгвістичного змісту [9, с. 12]. Ю. Шевельов жаліється, що йому некомфортно викладати та спілкуватися зі студентами, адже шведи ігнорують знайому йому німецьку мову, надаючи перевагу всьому англійському в культурі, а йому доводиться витратити багато сил і часу на пошуки відповідних термінів шведською, що часто ставить його в незручне становище, адже до вільного володіння цією мовою на рівні читання лекцій йому треба ще багато вчитися. Зрештою, адресант зізнається, що змушений підкоритися обставинам і спрямувати всі свої сили на те, щоб донести навчальну інформацію до слухачів: *«А я тут, серед шведської Америки, дійшов до такого одчаю, що пустився в цілковиті елюкубрації. І, отже, перше: вчора*

читав доповідь шведською мовою про університетське життя на Україні. Слухачі ахали, охкали і казали, що як Шехерезада...» (лист до О. Ізарського від 15.04.1950 р.) [6, с. 23].

У цей же час автор листується і з українською скульпторкою та письменницею О. Лятуринською, якій так само зізнається в тому, що його виїзд до Швеції був вимушеним, викликаним бажанням продемонструвати свою незалежність від МУРу, але не приніс жодного задоволення. У листі від 27.02.1950 р. він пише: «На моє становище мені гріх ремствувати... <...> Але все таки і це не мед. Праця нецікава і примітивна, в маленькому містечку, без друзів, знайомих і навіть земляків, нудне страшно, та ще й без мови, а природа тут зовсім не мальовнича Скандінавія, а точнісінько така, як коло Гамбургу чи Бремену» [7, с. 154].

Незадоволеність Ю. Шевельова визначається, звісно, не лише неможливістю нормального душевного спілкування, у тому числі й через брак рідної мови. Йому чужа розміреність, неквапність та абсолютна свобода будь-яких дій. Особливо це стосується навчання в університеті, де він викладав. З одного боку, європейський стиль життя видається йому досить прогресивним і характеризує Швецію як демократичну країну, де порядок тримається на свідомості самих громадян, а з іншого – українцеві, що приїхав із тоталітарної держави, який розуміє свободу як щось заборонене, злочинне, таке, що може мати негативні наслідки, важко знайти душевний асонанс із почуттями під час перебування в такому вільному просторі. Тому й пише О. Ізарському: «Чесно до нудоти: в університеті в коридорах вішалки перед кожною аудиторією, ніяких охоронців. Вельосипеди натикані по всьому місті круглу добу. В бібліотеці ідуть до книгосховища з портфелями і хоч з торбами. Запишуть Вас до бібліотеки без погляду на документи на перше-ліпше прізвище, не тільки на Ізарського, а хоч на Гаркун-Задунайського» (лист від 26.01.1950 р.) [6, с. 22].

При цьому в автора листів виникає враження, ніби він потрапив у якусь викривлену версію існування часів імперії початку ХХ ст. – «...процесія у фраках, – половина з чужого плеча (бо їх тут винаймають за гроші), перев'язані широким кольоровими стрічками через плече до стегна – для кожного факультету свій колір. Видають дворянські календарі. Золотая молодежь» [6, с. 25]. Однак одночасно Ю. Шевельов відзначає невисокий розвиток культури: майже повна відсутність політики в новинах, високої поезії (у студентських колах «деклямують «*Стихи о советском паспорте*»»), якісного кіно (майже виключно демонструють «*ідіотичні американські фільми*» та французькі, які «*ще можна дивитися*»). У студентському містечку начебто відсутні звичайні умови для існування – гаряча вода, окремі кімнати, натомість у студентських клубах офіціанти у фраках, із претензією на вище суспільство,

але все, чим займаються вечорами представники цієї «золотої молоді», – це пиятика до темної ночі (лист до О. Ізарського від 31.05.1950 р.).

Тож дійсність, що оточує, видається науковцеві занадто безрадiсною і безперспективною, настiльки, що він занурюється у містику, фантастику, прагне повернутись до національних духовних джерел: *«Від студентів не можна слова добитися, крім «да», «ніет», «да», «ніет». Страшно погано жити без барокка. Рятуюся тим, що читаю курс про... Гоголя, але сумніваюся, щоб його барокковість до них доходила»* [6, с. 25].

Водночас ставлення Ю. Шевельова до Європи не можна назвати упередженим. Він здатний гiдно поцінувати переваги європейського життя, які видаються йому розумними й доречними. Зокрема, у своїх листах він відзначає, що Європа сильна своїми традиціями в усьому: в побуті, в якості речей і послуг тощо. *«Нiмці, японці запроваджують нове, – зауважує адресант, – а водночас зберігають старе. Старий гатунок голярських лез я їздив купувати до Нiмеччини. <...> От Ви мене кличете до Європи. А головною причиною для мене була б переємність, якої тут нема»* (лист до Р. Корогодського від 15.01.1997 р.) [8, с. 138]. Причому в указаному аспекті європейський спiсб життя значно виграє на тлі вiтчизняного чи американського. Так, Ю. Шевельов згадує про товар second hand, який з 1990-х років масово почали ввозити в Україну насамперед з Європи. Але тут же він визнає, що *«носити тут щось старе – це був би сором і ганьба»* [8, с. 138]. Натомiсть у США автор відзначає iншу тенденцію – відсутність спадковості, чогось сталого: *«Рiзниця між старим і новим в Америці не iснує, як не iснує поняття iндивiдуальної вартості. У жовтні-листопаді мiсто завалене рукавичками, в сiчні не дiстанете їх нi за які грошi»* [8, с. 138].

У листах Ю. Шевельова також можна зустрiти й оцiночнi судження щодо дiяльностi української громади в еміграції та на материковій Україні, життя в Америці, зiставлення українського менталiтету з європейським тощо. Ці та iншi аспекти становлять неабиякий простiр для подальших лiтературознавчих досліджень.

Література

1. Бандровська О. Імагологічний аспект сучасного англійського роману. *Питання лiтературознавства*. 2009. Вип. 77. С. 54–62.
2. Волинь фiлологічна. 2011. Т. 12. №2: Імагологічні виміри національної лiтератури. 253 с.
3. Землянська А.В., Землянський А.М. «Свій» / «чужий» простiр у романі П. Загребельного «Тисячолiтній Миколай». *British Journal of Science, Education and Culture*. Vol. 1. London: London University Press, 2014. P. 37–42.

4. Землянська А.В., Шарова Т.М. Світова література в умовах глобалізаційних процесів. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. 156 с.
5. Лагода А. Імагологічні аспекти роману С. Пиркало «Не думай про червоне». *Українська література в загальноєвропейському контексті* : зб. наук. праць. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Вип. 1. С. 172–176.
6. Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського / автор і упоряд. М. Степаненко. Полтава : ПП Шевченко Р.В., 2014. 388 с.
7. Листи Юрія Шереха до Оксани Лятуринської. *Сучасність*. 1998. №12, грудень. С. 153–156.
8. Масенко Л. «Така тривала відсутність, таке непросте повернення». Листи Юрія Шевельова до Романа Корогодського. *Кур'єр Кривбасу*. 2006. №228–229, листопад-грудень. С. 134–145.
9. Степаненко М. «Життя йде своєю дорогою...». Від упорядника. *Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського* / автор і упоряд. Микола Степаненко. Полтава : ПП Шевченко Р.В., 2014. С. 3–16.

Мороз Д.О.

студент магістратури

Шаров С.В.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ТЕМА КРІПАЦТВА У РОМАНІ ПАНАСА МИРНОГО

Анотація. У науковому дослідженні представлено інформацію про тему кріпацтва у творчості Панаса Мирного. Акцентується увага на тому, що свого часу твори Панаса Мирного не друкувалися через цензуру. Письменник у художніх творах розкривав реформи XIX століття (1861 р.), викриваючи тогочасну владу та показуючи страждання звичайних людей.

Ключові слова: селянство, література, трагізм, кріпацтво, художнє слово.

В історії української літератури XIX століття є низка письменників, які піднімають питання, актуальні для сучасної молоді, літніх людей, дітей, жінок. Серед значної кількості письменників вагоме місце належить Т. Шевченку, Марко Вовчок, П. Кулішу, Панасу Мирному та ін. [5]. Відомо, що однією з